

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όρ.), 10674 Αθήνα, τηλ: 210 7233221-2; φαξ: 210 7233217;

e-mail: info@nchr.gr, website: www.nchr.gr

**Απόφαση για ζητήματα ελευθερίας του λόγου και προστασίας
της συνδικαλιστικής ελευθερίας των
δικαστικών λειτουργών¹**

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Όπως είναι γνωστό, μετά από παραγγελία του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου κ. Σανιδά, αρχικώς διεξήχθη προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα, εν συνεχεία δε ασκήθηκε πειθαρχική αγωγή και παραπέμπεται σε πειθαρχική δίκη με το ερώτημα της οριστικής παύσης ο Πρόεδρος της Ένωσης Εισαγγελέων Ελλάδας κ. Μπάγιας, για όσα ανέφερε σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» της 3^{ης} Απριλίου 2008.

Η έγερση της πειθαρχικής αγωγής και η παραπομπή σε πειθαρχική δίκη απασχόλησε την κοινή γνώμη και συνοδεύτηκε από την έκδοση ανακοινώσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σειρά φορέων από το χώρο της Δικαιοσύνης, όπως οι ενώσεις δικαστικών λειτουργών, οι δικηγορικοί σύλλογοι κλπ αλλά και της κοινωνίας των πολιτών και οδήγησε την ΕΕΔΑ στην απόφαση να συνταχθεί εισήγηση επί του θέματος, ώστε να καταστεί δυνατή η συζήτησή του στην επόμενη Ολομέλειά της και να διατυπωθεί γνώμη για το ζήτημα της προστασίας της ελευθερίας του λόγου και της συνδικαλιστικής ελευθερίας των δικαστικών λειτουργών.

¹ Οι παρακάτω θέσεις έγιναν δεκτές ομοφώνως κατά τη συνεδρίαση της Ολομέλειας της ΕΕΔΑ στις 29.05.2008, βάσει εισήγησης του Α' Τμήματος της ΕΕΔΑ. Εισηγητής: Γ. Ιωαννίδης, Μέλος ΕΕΔΑ, Εκπρόσωπος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

II. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.

Από τις σχετικές διατάξεις του Συντάγματος (ιδίως άρθρα 14 παρ. 1² και 23 παρ. 1³), της ΕΣΔΑ (άρθρα 10⁴ και 11⁵) και του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρα 19 και 22) κατοχυρώνονται πανηγυρικά, τόσο η ελευθερία έκφρασης, με ειδικότερη μάλιστα προστασία της ελευθεροτυπίας, όσο και η ελευθερία της συνδικαλιστικής δράσης, από την προστασία της οποίας δεν εξαιρούνται οι δικαστικοί λειτουργοί.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τις ρητές διατάξεις του άρθρου 91 παρ. 5 (β) και (γ) του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών (ΚΟΔΚΔΛ) δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα ούτε η έκφραση γνώμης δημοσίως από δικαστικό λειτουργό (εκτός εάν γίνεται με **σκοπό** τη μείωση του κύρους της δικαιοσύνης) ούτε **«η συμμετοχή και η ανάπτυξη**

² «1. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους»

³ «1. Το Κράτος λαμβάνει τα προσηκόντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιση άσκηση των συναφών μ' αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου.»

⁴ «Άρθρο 10 Ελευθερία έκφρασης

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας. 2. Η άσκησις των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

⁵ «Άρθρο 11 Ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και εις την ελευθερίαν συνεταιρισμού, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιδρύσεως μετ' άλλων συνδικάτων και προσχωρήσεως εις συνδικάτα επί σκοπώ προασπίσεως των συμφερόντων του. 2. Η άσκησις των δικαιωμάτων τούτων δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος την προστασίαν της υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Το παρόν άρθρον δεν απαγορεύει την επιβολήν νομίμων περιορισμών εις την άσκησιν των δικαιωμάτων τούτων υπό μελών των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους.»

δραστηριότητας σε ήδη αναγνωρισμένες ενώσεις δικαστών ή άλλα σωματεία και η έκφραση γνώμης και κριτικής άποψης που γίνεται στα πλαίσια της συνδικαλιστικής δραστηριότητας».

Είναι προφανές ότι οι διατάξεις αυτές προστατεύουν και το γενικό δικαίωμα διατύπωσης γνώμης από δικαστικούς λειτουργούς για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα που απασχολούν την κοινή γνώμη, όπως για παράδειγμα οι κίνδυνοι για τα ατομικά δικαιώματα από τη λειτουργία καμερών παρακολούθησης, αλλά και την ειδικότερη έκφραση αυτού του δικαιώματος που συνιστά η άσκηση κριτικής για πράξεις, συμπεριφορές και τον τρόπο άσκησης αρμοδιοτήτων εκ μέρους των συναδέλφων τους δικαστών.

Εις ό,τι δε αφορά τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους αυτών, η άσκηση κριτικής κατά των οργάνων διοίκησης της Δικαιοσύνης, όπως το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου ή ο, προϊστάμενος όλων των Εισαγγελέων, Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, είναι όχι μόνον αυτονόητο δικαίωμα αλλά και υποχρέωση έναντι των συναδέλφων που εκπροσωπούν. Επιπλέον, λαμβανομένου υπόψη ότι αφενός μεν προστατεύεται με αυξημένες εγγυήσεις η συνδικαλιστική ελευθερία των δικαστικών λειτουργών, αφετέρου όμως απαγορεύεται ρητώς «η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς» (άρθρο 23 παρ. 2 Σ), καθίσταται σαφές ότι η ελευθερία έκφρασης των συνδικαλιστικών τους εκπροσώπων είναι απολύτως κρίσιμη. Πράγματι, ο λόγος είναι πρακτικά το μοναδικό μέσο άσκησης συνδικαλισμού στη Δικαιοσύνη.

Περαιτέρω η ελευθερία της έκφρασης όπως προβλέπεται από το άρθρο 10 αποτελεί ένα από τα ουσιαστικά θεμέλια μίας δημοκρατικής κοινωνίας και μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδό της. Η ελευθερία της έκφρασης περιλαμβάνει όχι μόνο πληροφορίες ή ιδέες, οι οποίες τυγχάνουν ευνοϊκής αποδοχής ή θεωρούνται μη προσβλητικές ή αδιάφορες, αλλά και όσες προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν, κατ' επιταγή του πλουραλισμού και της ανεκτικότητας, χαρακτηριστικά χωρίς τα οποία δεν νοείται δημοκρατική κοινωνία, όπως έχει κρίνει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (εφεξής ΕΔΔΑ) ήδη από το 1976.⁶

⁶ *Handyside v. UK*, judgment 7 December 1976, para 49.

Δεν χωρεί εξάλλου αμφιβολία ότι οι δικαστικές αρχές δεν δύνανται να εκφύγουν της κριτικής και του δημοσίου ελέγχου, παρά την ανάγκη διατήρησης της εμπιστοσύνης των πολιτών σε αυτές.⁷ Ειδικότερα, για τους μετέχοντες στο γίγνεσθαι της δικαιοσύνης αναγνωρίζεται ότι έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους δημοσίως σχετικά με τη λειτουργία της δικαιοσύνης, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη εξισορρόπησης του δικαιώματος πληροφόρησης των πολιτών για ζητήματα που άπτονται της δικαιοσύνης και των απαιτούμενων συνθηκών για τη χρηστή διοίκησή της και της διαφύλαξης της αξιοπρέπειας του νομικού επαγγέλματος.⁸

Η άσκηση κριτικής μπορεί να θεωρηθεί υπέρμετρη και κατά συνέπεια να υπαχθεί σε περιορισμούς, μόνο όταν τα γεγονότα στα οποία στηρίζεται στερούνται ολοσχερώς πραγματικής βάσης, έτσι ώστε να μη διακυβεύεται άνευ λόγου η εμπιστοσύνη των πολιτών στους δημόσιους λειτουργούς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.⁹ Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι, στο πλαίσιο μίας δημοκρατικής κοινωνίας, η διατύπωση απόψεων για ζητήματα της Δικαιοσύνης και ο διάλογος που γεννάται μέσα από αυτές συμβάλλει στη βελτίωση του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης και δεν αποδυναμώνει το κύρος αυτής.

Σε έναν τέτοιο ουσιώδη διάλογο δύνανται να συμβάλουν αποτελεσματικά οι συνδικαλιστικές ενώσεις του χώρου της δικαιοσύνης ιδιαίτερα μέσω των θεσμικών τους οργάνων. Άλλωστε, η προστασία της ελευθερίας της έκφρασης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ελευθερία της ένωσης (άρθρο 11 ΕΣΔΑ).¹⁰ Εξάλλου, όταν εκπρόσωποι συνδικαλιστικών ενώσεων εκφράζονται στο πλαίσιο του δημόσιου πολιτικού διαλόγου ή επί ζητημάτων δημόσιου συμφέροντος, το ΕΔΔΑ δέχεται μόνο σε εξαιρετικές

⁷ *Skalka v. Poland*, judgment 27 May 2003, para 34.

⁸ *Schopfer v. Switzerland*, judgment 20 May 1998, para 33; *Amihalachioaie v. Moldova*, judgment 20 April 2004, para 28.

⁹ *Rizos and Daskas v. Greece*, judgment 27 May 2004, paras 45-48; *Nikula v. Finland*, judgment 21 March 2002, para 48; *Aizardzibas Klubs v. Latvia*, judgment 27 May 2004, para 43.

¹⁰ *Vogt v. Germany*, judgment 26 September 1995, para 64.

περιπτώσεις περιορισμούς.¹¹ Επιπλέον, προκειμένου για συζητήσεις επί θεμάτων που αφορούν το κοινωνικό σύνολο, το ΕΔΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην αποτροπή του κινδύνου αποθάρρυνσης των πολιτών από το να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους, λόγω φόβου ποινικής ή άλλης κύρωσης.¹²

Στη χώρα μας δεν έχει μέχρι στιγμής υπάρξει σχετική πρόσφατη νομολογία. Από την διεξαχθείσα έρευνα προέκυψε μία μόνο δημοσίευση σχετικής απόφασης της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η υπ' αρ. 4/1991¹³, η οποία, εντούτοις εξεδόθη στο πλαίσιο των γνωμοδοτικών/διοικητικών αρμοδιοτήτων της Ολομελείας, όταν συγκαλείται από τον Εισαγγελέα του ΑΠ κατά τα άρθρα 14 παρ. 1 (β), 4¹⁴ και 7 (β)¹⁵ του ΚΟΔΚΔΛ. Στην ανωτέρω απόφαση έγινε δεκτή μια ευρεία ερμηνεία της προαναφερθείσας διάταξης του άρθρου 91 παρ. 5 β) του ΚΟΔΚΔΛ (η έκφραση γνώμης δεν συνιστά πειθαρχικό αδίκημα), κατά την οποία η δημόσια, δια του τύπου, έκφραση γνώμης για υπό ψήφιση νομοσχέδια που αφορούν τον τρόπο λειτουργίας της Δικαιοσύνης δεν αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα. Στο σκεπτικό της ίδιας απόφασης και στις οικείες εισηγήσεις του Εισαγγελέα του ΑΠ Γεωργίου Πλαγιαννάκου και του εισηγητή Αρεοπαγίτη Πρόδρομου Ασημιάδη, εκλαμβάνεται ως αυτονόητο το δικαίωμα του δικαστικού λειτουργού να εκφράζει γνώμη σε σχέση με τα ζητήματα που αφορούν την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και των δικαστικών λειτουργών.

Αξιίζει πάντως να σημειωθεί ότι από την έναρξη ισχύος του Συντάγματος του 1975 έως σήμερα είναι γνωστή μόνο μία υπόθεση δίωξης δικαστικού λειτουργού για έκφραση γνώμης που ανατρέχει στο έτος 1976 ¹⁶.

¹¹ *Karkin v. Turkey*, judgment 23 September 2003, para 36; *Amihalachioaie v. Moldova*, judgment 20 April 2004, paras 35-39.

¹² *Barford v. Denmark*, judgment 22 February 1989, para 29.

¹³ Δημοσίευση σε ΔΔΙΚΗ 1991, σελ. 469.

¹⁴ «4. Η ολομέλεια μπορεί να συγκληθεί για να ανταλλάξουν τα μέλη της απόψεις σε νομικά ζητήματα. Τα πορίσματα των σχετικών συζητήσεων δε δεσμεύουν τα δικαιοδοτικά όργανα του δικαστηρίου.»

¹⁵ «7. Στην αρμοδιότητα της ολομέλειας υπάγονται: (...) β. η λήψη αποφάσεων για θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, οργάνωσης και λειτουργίας του δικαστηρίου και απονομής της δικαιοσύνης.»

¹⁶ Για το ιστορικό αυτής της υπόθεσης βλ. <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030302a.htm> και <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030302b.htm>.

III. ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

Η ΕΕΔΑ, χωρίς να υπεισέλθει στα ειδικότερα στοιχεία της υπόθεσης, τα οποία βρίσκονται ενώπιον της δικαιοσύνης, τονίζει ως αρχή ότι από τις διατάξεις του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατοχυρώνεται με υπερνομοθετική ισχύ η προστασία της ελευθερίας του λόγου των δικαστών γενικώς. Ειδικότερα, κατοχυρώνεται με αυξημένη μάλιστα προστασία και με ειδικές νομοθετικές εγγυήσεις, το δικαίωμα έκφρασης γνώμης των συνδικαλιστικών εκπροσώπων των δικαστικών λειτουργών σχετικά με τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, τον τρόπο άσκησης των αρμοδιοτήτων των διοικητικών οργάνων αυτής, όπως και η άσκηση εκ μέρους τους κριτικής και η δημοσιοποίηση των απόψεων τους για θέματα ατομικών δικαιωμάτων.

Η ΕΕΔΑ τονίζει ότι το ανωτέρω δικαίωμα ενισχύει τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Οι περιορισμοί της ελευθερίας του λόγου, ιδίως όταν λαμβάνουν τη μορφή κυρώσεων, πρέπει να συνάδουν με την αρχή της αναλογικότητας και να είναι αναγκαίοι σε μία δημοκρατική κοινωνία. Η δημόσια κριτική και ο έλεγχος των πεπραγμένων των οργάνων της πολιτείας συνιστά θεσμική εγγύηση του Κράτους Δικαίου και πρέπει να θεωρείται ότι συμβάλλει στη βελτίωση του συστήματος απονομής της Δικαιοσύνης και δεν προσβάλλει το κύρος αυτής.